

E. Felsbergs

**Ievads
grieķu mākslas vēsturē**

1926.

A. Gulbja apgādībā, Rīgā

Latvijas Universitātes Mākslas Kabinets
no *aut.*

E. Felsbergs

Latvijas Universitāte
Mākslas Kabinets

Ievads
grieķu mākslas vēsturē

1926.

A. Gulbja apgādībā, Rīgā

A. Gulbja grāmatu spiestuve Rīgā, Ausekļa ielā 9.

Saturs:

I. Ievads	5. lp.
II. Senie literāriskie avoti	6. „
III. Mākslas pieminekļi	9. „
IV. Ievērojamākie mūzēji	13. „
V. Izrakumi un atradumi	16. „
VI. Grieķu senatnes pētīšana pēc Pasaules kara . . .	28. „

I.

Senie grieķi spilgti atšķiras no visām tautām, kas pirms viņiem iespaidojušas cilvēces attīstības gaitu. Daudz lielākā mērā kā tās viņi pie sevim ir devuši mājas vietu brīvībai. Brīvi viņi pielūdza savus dievus, kurus ģeniāli dzejnieki bij izveidojuši par cilvēkiem līdzīgām, bet tomēr imponējošām būtnēm. Visiem brīviem vīriem piedaloties valsts dzīvē, pilsoņos radās atbildības sajūta par valsts likteni un izauga cēla tēvijas mīla. Pārliecība, ka cilvēka skaistums, tāpat kā saprāts un tikums, ir dievu dāvana, pamudināja grieķus to visādi izkopt, sacīkstēs ar lepnumu līdzpilsoņiem rādīt un attēlot daiļos uzvaras un kapu pieminekļos. Bez reālās pasaules ar viņas cīņām un ciešanām grieķiem bij arī dzejnieku apdziedātā ideālā, kurā mūžīgā svētlaimībā mājāja dievi un varoņi. Grieķu māksliniekam bij jāattēlo piemērotās formās arī šīs ideālās pasaules iemītnieki: dievi savā lielumā, varoņi savā cēlumā un tiklab vieni kā otri nepārspējamā daiļumā. Neatmaidīgi meklējot daiļo un patieso, grieķiem pirmiem izdevās netikvien cilvēka ārējo veidu dabiski un dzīvi ietērt plastiskās formās, bet arī izteikt viņa dvēseles pārdzīvojumus un pilnīgi saskaņojot saturu ar formu radīt tādas smalkas vienkāršības un klusa lieluma paraugus, kādus mēs redzam Partenona skulptūrās un Prāksitela tēlos. Pamazām grieķu māksla sasniedza augstumus, par kuriem austrumu tautas nebij pat sapņojušas, un izveidojās par vienu no cēlā cilvēces ziedoņa viskrāšņākiem ziediem. —

Un taču grieķi piederēja pie tās pašas indo-eiropiešu tautu dzimtas, kā viņu kaimiņi ziemeļos, rietumos un pa daļai arī austrumos. Kā gan nācās, ka cīņā par skaisto un patieso taisni viņiem izdevās gūt uzvaras, kuŗas, par spīti Viduslaikiem un dažiem jaunāko laiku virzieniem, līdz pat mūsu dienām ir noteikušas cilvēces tālāko attīstību?

Viens no iemesliem, bez šaubām, ir meklējams viņu zemes raksturā. Ziemeļos augstām kalnu rindām atdalīta no kaimiņu zemēm, jūras izrobota un salu vaiņagota Grieķija stiepjas pretī Azijai un Afrikai un ir it kā radīta, lai pirmā no Eiropas zemēm saņemtu iespaidus no šo zemju vecām kultūrām. Kalnu rindas, sadalīdamas pussalu daudzos stingri norobežotos, bet no jūras puses viegli pieietamos novados, rada dažādību un veicina patstāvīgu valstiņu nodibināšanos, kuŗas, izmēģinādamas visdažādākās valsts iekārtas un savā starpā sacensdamās meklē un atrod ceļus uz pilnīgāku dzīvi.

Pa lielākai daļai kalnainā un ne visai auglīgā zeme spiež cilvēku daudz strādāt, bet mēreni siltais klimats dara šo darbu panesamu un allaž dzidrā debess un spožā saule uztur prātu jautru. Grieķijas dabā nav nekā pārmērīga, kas varētu nomākt cilvēka garu, bet viss viņā mudina uz darbu.

Tā attīstījās grieķu raksturs: brīvību mīlošs, viegli pieietams dažādiem iespaidiem, bet tos vienmēr īpatnēji pārveidojošs, caur un cauri nacionāls.

II.

Viss, ko mēs zinām par sengrieķu mākslu, nāk no diviem avotiem: no senās grieķu un romiešu literatūras un no tiem grieķu mākslas pieminekļiem,

kas pārdzīvojuši gadu tūkstošus un uzglabājušies līdz mūsu dienām.

Senie grieķi par savu mākslu ir rakstījuši diezgan daudz. No vecākiem šāda veida darbiem senatnē sevišķi iecienīti bijuši skulptoru Polykleita un Eufrānora darbi, kuŗi snieguši galvenā kārtā aizrādījumus sava laika māksliniekiem. Lysipa skolas tieksmes studēt vecāko meistarų paņēmienuš ir izpaušušās Ksenokrata (ap 300. gadu pr. Kristus) rakstos, bet Pergama skolas galvenais teoretikis ir bijis Antigons no Karystas (ap 200. g. pr. Kr.). Dūris no Samas (ap 300. g. pr. Kr.) ir sarakstījis daudz lasītu darbu par tēlojošiem māksliniekiem. Polemōns (ap 200. g. pr. Kr.) par ziedojumiem tempļos un svētos laukumos un Pāsītels (pirmā gadu simtenī pr. Kr.) par ievērojamākiem mākslas darbiem vispāri.

Augšā minētie darbi par nožēlošanu nav uzglabājušies, bet arī tai sengrieķu literatūrā, kas vēl tagad ir mūsu rokās, un romiešu autoros, kas slavē grieķu rakstnieku darbus izmantojuši, mēs atrodam diezgan daudz mākslas vēsturei noderīga materiāla. Sevišķi nepieciešams katram, kas grib iedziļināties grieķu mākslas vēsturē, ir Pausanija Periēgēta darbs, kas otrā gadu simtenī pēc Kristus, kad Grieķijas svētie laukumi vēl nebij galīgi izlaupīti, ir apceļojis ievērojamākās Grieķijas vietas un, izmantojams vecāku rakstnieku darbus, savā *Περίηγησις τῆς Ἑλλάδος* aprakstījis celtnes, skulptūras un gleznas, kuŗas vienā vai otrā ziņā saistījušās viņa uzmanību, kā arī ar tām sakarā stāvošus vēsturiskus notikumus un teikas. *Περίηγησις τῆς Ἑλλάδος* ar labu vācu komentāru ir izdevuši Hitzigs un Blümners Berlīnē 1896.—1910. g., ar angļu tulkojumu un komentāru J. G. Frazers Kembridžā (Cambridge) 1898. g. Labs

teksts ir arī F. Spiro rediģētam mazam Teubnera izdevumam.

Pirmā gadusimtenī priekš Kristus inženiers-architekts Vitrūvijs Pollions, atbalstīdamies pa daļai uz paša piedzīvojumiem, bet gan vēl vairāk uz vecākiem grieķu un romiešu autoriem, ir sarakstījis darbu „De architectura“ desmit grāmatās. Pirmās septiņās no šīm grāmatām (pēdējās trīs runā par ūdensvadiem, saules pulksteņiem un dažādām mašīnām) Vitrūvijs sausi un lietišķi dod dažādus aizrādījumus arhitektiem, kuŗi arī mums dara saprotamākas senatnes celtnes. Žēl tikai, ka pie šī darba piederošie zīmējumi nav uzglabājušies; aiz zīmējumu trūkuma daudz vietas paliek neskaidras un tās ir iespējams dažādi tulkot. Galvenais kritiskais Vitrūvija izdevums pieder V. Rosem un H. Müller-Strübingam; V. Rozes pārstrādāts viņš ir otrreiz izdots Leipcigā 1899. gadā.

Pirmā gadusimtenī (23.—79. g.) pēc Kristus Romā dzīvoja čaklais lasītājs un epitomātors Plīnijs Vecākais (C. Plinius Secundus), kuŗš savas Naturalis Historia 33.—37. grāmatās, aprakstīdams metalus, akmeņus un krāsas, plaši runā arī par priekšmetiem, kas no šiem materiāliem taisīti. Plīnijam ir bijis pieietams dažs labs vērtīgs avots, daudzus no aprakstītiem pieminekļiem viņš pats redzējis ceļojot un tādēļ, neraugoties uz to, ka viņa pārskats par grieķu mākslu ir pilns pretrunu un bieži neskaidrs, mēs to tomēr nevaram atstāt neievērotu. Tās Plīnija Naturalis Historia nodaļas, kas attiecas uz mākslu, ir sakopotas un labi komentētas angļu izdevumā: The elder Pliny's chapters on the history of art, translated by K. Jex-Blake, with commentary and historical introduction by E. Sellers, and additional notes

contributed by H. L. Ulrichs, kuŗš ir iznācis Londonā 1896. gadā.

Liela nozīme grieķu mākslas vēsturē ir arī Homēra epiem, Hēsioda, Plutarcha un smalkā mākslas pazinēja Lūkiāna rakstiem.

Uz grieķu mākslu attiecošās klasisko autoru vietas ir savācis J. Overbeks darbā: *Schriftquellen zur Geschichte der bildenden Künste bei den Griechen*, Leipzig 1868.

Zināmā mērā literatūras avotiem ir pieskaitāmi arī pieminekļu ieraksti, kuŗus mēs sevišķi lielā skaitā atrodam uz statuju bazēm. Tur mākslinieki mīlēja atzīmēt savus vārdus un lai gan parasti pašu statuju uz bazēm vairs nav, tad tomēr viņu ieraksti mums atļauj sastādīt diezgan plašus mākslinieku sarakstus. Attiecībā uz piekto un ceturto gadusimteni priekš Kristus šie ieraksti gan dod samērā maz vārdu, kas nebūtu jau pazīstami no seniem autoriem, bet attiecībā uz archaisko periodu un hellenistisko laikmetu tādu ir ļoti daudz. Diezgan bieži ieraksti min arī iemeslu, kamdēļ piemineklis ir celts un apstākļus, kādos tas noticis, un dod iespēju tuvāk noteikt pieminekļa celšanas laiku. Ievērojamākos statuju bazu ierakstus ir sakopojis Emanuēls Loewy darbā: *Inschriften griechischer Bildhauer*, Leipzig 1885.

III.

Neskatoties uz senās mākslas literatūras atlieku lielo nozīmi, galvenais avots grieķu mākslas vēsturniekam tomēr ir ne senie autori, bet paši mākslas pieminekļi, un te nu viņa stāvoklis ir ļoti grūts, jo no kādreiz tik bagātās grieķu mākslas ir uzglabā-

jusies tikai visai neliela daļa un tā pati bieži vien sakropļotā veidā vai mazvērtīgās kopijās.

Staltie tempļi un celtnes ar maz izņēmumiem ir sagrautas no zemestrīcēm vai kaŗos; kultūras pagrimšanas laikmetos, kad pieminekļu apkārtnē dzīvojošie ļaudis to nozīmi vairs nepazina un viņu daiļumu cienīt neprata, senatnes celtnes ne reti ir izlietas kā akmeņu laustuves praktiskām jaunbūvēm, bet arhitektūras daļas un marmora skulptūras sadedzinātas kaļķos. Zelta un sudraba priekšmeti, zināms, bij pirmie, ko kaŗa laikos izlaupīja un pārveidoja; savā pirmatnējā veidā viņi ir uzglabājušies gandrīz tikai zemē: kapenēs, apbērtās pilsētās un kā aprakta manta. Ne daudz labāk ir gājis bronzas statujām, kuŗas simtiem stāvēja Olympijas un Delfu svētos laukumos un citos grieķu kultūras centros; arī tās ir tikušas laupītas viņu vērtīgā materiāla dēļ: Viduslaikos viņas nereti ir pārlietas baznīcu zvanos, bet vēlāk lielgabalos. Cik daudz bronzas statuju ir bijis senatnes pilsētās, mēs redzam Herkulānā, kur viņas, apklātas ar biezu akmeņu, pelnu un zemes slāni līdz XIX gadusimtenim ir uzglabājušās neaizskartas.

Sīkie bronzas priekšmeti ir samērā lielākā skaitā pārdzīvojuši gadu simteņus; viņu galvenais ienaidnieks ir rūsa. Rūsa ir iznīcinājusi arī lielāko daļu sīko dzelzs priekšmetu.

Vēl sliktāk kā celtnēm un skulptūrām ir gājis gleznām, jo krāsas ļoti bieži ir izdzisušas arī tur, kur pašas kādreiz krāsotās sienas, arhitektūras daļas un skulptūras vēl ir uzglabājušās: uz marmora stēlām brīžam tikai lielāks gludenums aizrāda, kur tās kādreiz ir bijušas apklātas krāsām. Gleznas uz atsevišķām koka vai marmora plāksnēm ir ļoti retas,

sienu gleznas, mēs sastopam galvenā kārtā vecajās Knōsas un Tīryntas pilīs, kā arī samērā vēlajos un tomēr vēl pa lielākai daļai no grieķu māksliniekiem gleznām puškotos Pompēju, Herkulāna un Romas namos.

Lielā skaitā ir uzglabājušies grieztie akmeņi (gemmas), naudas, dedzināta māla figūras (terrakotas) un trauki (vāzas). Pēdējie ir atrasti tūkstošiem nevien pašā Grieķijā un no grieķiem apdzīvotos Itālijas novados, bet arī Etrūrijā, Dienvidus Krievijā un citās zemēs, uz kurieni grieķi tās ir eksportējuši. Liela daļa vāzu ir puškota gleznām un tā kā mums no grieķu kultūras ziedu laika (V un IV gadu simteņa pr. Kr.) lielo meistarū gleznu nav, tad mūsu galvenais avots veseliem grieķu glezniecības posmiem ir to čaklo un apdāvināto amatnieku darbi, kas gleznojuši uz grieķu traukiem.

Sākot no II gadu simteņa priekš Kristus līdz IV gadu simtenim pēc Kristus romiešu karavadoņi, administrātori un tirgoņi lielā skaitā izveda mākslas darbus no Grieķijas uz Itāliju, galvenā kārtā uz Romu, atdalīdami tos no vietām, kurām viņi bij radīti un ar kurām viņi bij saauguši. Sevišķi iemīlotas bij grieķu skulptūras, kuŗas, pārvestas uz Itāliju, Romas ķeizaru laikā lielā skaitā puškoja Itālijas pilsētas un Romas vareno namus. Šīs skulptūras tika čakli kopētas un viņu starpā nav mazums tādu, no kurām ir uzglabājušās vairākas desmitas kopiju. Dažreiz, kad pats oriģināls ir aizgājis bojā, šīs kopijas tomēr dod iespēju tam ierādīt vietu citu grieķu mākslas darbu vidū.

Tā kā viss lielais vairums klasiskā laikmeta statuju Eiropas un Amerikas mūzējos sastāv no senām kopijām, tad nebūs lieki pie viņām drusku pakavē-

ties. Ir kopijas veidotas tai pašā darbnīcā un tā pašā meistara uzraudzībā, kā viņu oriģināli, un pēdējam mākslas ziņā ļoti tuvas, un ir kopijas taisītas daudz gadu simteņu vēlāk kā oriģināls no māksliniekiem-amatniekiem un publikai, kas no mākslas maz ko saprata; kopijas, kuŗās vairs nekā nav no tā gara, kas sildīja oriģinālu. Pievestie gadījumi, zināms, ir ekstrēmi, jo pat vēlāko Romas ķeizaru laikā šad un tad radās meistari, kas neskatoties uz vispārējo mākslas pagrīšanu, vēl taisīja diezgan labas kopijas un pircēji ar gaumi, kas viņas prata cienīt. Visā visumā var teikt, ka grieķu labākā laikmeta kopisti galveno vērību piegriež kopējamās statujas garam un stilam, sīkumos atļaudamies sev diezgan daudz brīvības un, ja apstākļi to prasa, kā piem. kopējot no bronzas marmorā un no apaļas skulptūras cilnī, pat stipri pārveidodami oriģinālu. Tādēļ attiecībā uz atribūtiem nav ieteicams palaisties uz kopiju, taisītu grieķu mākslas ziedu laikos, bet gan drīkstam mēs cerēt viņā atrast dzirkstelīti no uguns, kas liesmojusi oriģinālā. Gluži otrādi tas palaikam ir ar vēlajām Romas un citu pilsētu tirgum taisītām statujām. Te pircēji, neprazdami cienīt statujas īsto vērtību, piegriež uzmanību galvenā kārtā sīkumiem, sevišķi dažādiem atribūtiem, pēc kuŗiem viņi spriež par kopijas līdzīgumu oriģinālam. Tādēļ attiecībā uz detaļiem šīs vēlās kopijas parasti ir uzticamākas ceļa rādītājas nekā labākā grieķu kultūras laikmeta kopijas; bet ļoti maldītos tas, kas pēc viņām gribētu spriest arī par oriģināla skaistumu un par jūtām, kādas tas izsauca skatītājā. Tā piem. ja kāds pēc Varvakeja statujaiņas gribētu spriest par Feidija Atēnas Jaunavas skaistumu, tad senatnes mākslas kritiķus, kas šo statuju slavējuši, viņš viegli vien va-

rētu noturēt par cilvēkiem bez mākslinieciskas gaumes, kamēr patiesībā gaumes nav bijis tikai vēlā laikmeta māksliniekam, kas izgatavojis Varvakeja kopiju. Attiecībā uz detaļiem turpretim Varvakeja statujņa ir uzglabājusi daudz tāda, kā labākās un vecākās kopijās nav.

Ļoti traucē grieķu mākslas pētīšanu arī tas apstāklis, ka no Atdzimšanas laikmeta līdz XIX gadu simteņa pirmām gadu desmitām klasiskās senatnes statujas pa lielākai daļai ir restaurētas. Restaurātori ne katru reizi ir apmierinājušies ar trūkstošo daļu atjaunošanu, bet censdamies saskaņot jaunās daļas ar vecām, viņi bieži vien ir pārstrādājuši arī pēdējās, caur ko ir mainījies kopiespāids. Restaurētā statuja brīžam pati par sevi ir vērtīgs mākslas darbs (starp seno statuju restaurātoriem mēs atrodam tādus lielmeistarus, kā Mikelandželo un Torvaldsenu) un tomēr no grieķu mākslas vēstures viedokļa šāda restaurēšana ir uzskatāma par kaitīgu. Pirmais no skulptoriem, kas to atzina, bij Kanova. Viņš ne tikai pats liedzās restaurēt lorda Elgina uz Londonu pārvestās Partenona skulptūras, bet arī noteikti uzstājās pret viņu restaurēšanu vispār. Jaunākā laikā pirmklasīgos mūzejos senatnes skulptūras restaurē tikai izņēmuma gadījumos, bet nepieciešamos restaurēšanas mēģinājumus izdara pie gipsa nolējumiem.

IV.

Atskaitot celtnes, grieķu mākslas pieminekļu lielākā daļa ir novietota mūzejos. Ievērojamākie no viņiem ir:

Griekijā: Atēnu Nacionālais mūzējs, kuŗā sevišķu ievēribu pelna Mykēnās un citur izraktie Aigajas kultūras priekšmeti, archaiskā laikmeta skulptūras un grieķu mākslas ziedu laika kapu stēlas*); Akropoles mūzējs ar Akropolē atrastām skulptūrām un architektūras daļām; Olympijas mūzējs ar Zeva tempļa jumtgaļu skulptūrām, Prāksitela Hermeju un Paiōnija Nīku; Delfu mūzējs ar mantnīcu skulptūrām un V gadu simteņa bronzas važoni; Kandijas mūzējs ar Mīnōja kultūras pieminekļiem.

Turcijā: Otomaņu mūzējs, kuŗa lepnums ir tā sauktais Aleksandra sarkofags no Sīdōnas.

Italijā: Romā—Vatikāna mūzējs ar Lāokoonta grupu, Kiaramonti (Chiaramonti) Niobidu, Belvedēra Apollonu, ievērojamām sienu gleznām un vāzām; Kapitōlija mūzējs ar Pergama skolas mirstošo gallieti, V gadu simteņa ievainoto amazonu un Kapitōlija Afrodīti; Termu mūzējs, kuŗam pievienota arī Bonkompanji (Boncompagni)-Ludovīsi kolekcija, ar tā saukto Ludovīsi troni un „Ancija jaunavu“; Laterāna mūzējs ar labu kopiju no IV gadu simteņa Sofokla tēla. Florencē — Ufficiju mūzējs ar Afrodīti Mediči; bagātu grieķu vāzu kolekciju, kuŗā atrodas arī pazīstamā Fransuá vāza. Neāpolē — Nacionālais mūzējs ar Pompēju un Herkulāna namu sienu gleznām,

*) Kā šis, tā visi apakšā pievestie mūzēji ir ļoti bagāti. No viņu satura es minu tikai nedaudzus plaši pazīstamus pieminekļus vai pieminekļu grupas.

bronzām, rotas lietām un dažādiem instrumentiem; ar Farnēzu vērsi un bagātu grieķu vāzu kolekciju, kā arī ar Kritija un Nēsiōta tyrannu slepkavu un Polykleita doryfora kopijām.

Spānijā: Prado mūzējs Madridē.

Francijā: Lūvra mūzējs ar Mēlas Afrodīti, Samotrākas Nīku, skaistu Partenōna joslas plāksni un vērtīgu grieķu vāzu kolekciju.

Anglijā: Britu mūzējs ar Partenōna un Halikarnasas mausōlēja skulptūrām, ar Ksantas nēreidām, Knidas Dēmētru, vienu Erechteja tempļa karyatidu un bagātu grieķu vāzu kolekciju.

Vācijā: Valsts mūzējs Berlīnē ar Pergama Zeva altara cilņiem un bagātu grieķu vāzu un terrakotu kolekciju; Glyptotēka Mūnchenē ar Aigīnas salas Afajas tempļa skulptūrām, ar Tenejas Apollōnu un vērtīgu vāzu (sevišķi melnfiguraino) kolekciju; Albertīnums Drezdenē.

Austrijā: Valsts mūzējs Vīnē ar cilņiem no Gjōlbašitrysas.

Dānijā: Kopenhagenas Glyptotēka.

Krievijā: Peterpils Ermitāžs ar Dienvidus-Krievijā izraktiem grieķu mākslas pieminekļiem un bagātu grieķu vāzu kolekciju.

Amerikā: Bostonas Fine Arts mūzējs ar tā sauktā Ludovīsi troņa pandanu, jaunavas galvu no Chijas un Prāksitela skolas Afrodītes galvu.

Viduslaikos grieķu mākslai piegriezta maz ievē-
rības. Interese par viņu atdzīvojās Renesanses laik-
metā, kad zinātnieki atkal sāka nodarboties ar Lūki-
ānu, Pausaniju, Plīniju un Vitrūvijū. Sevišķu vērību
šai laika posmā piegriež Vitrūvijam, uz kuŗa darba
pamatojas lielākā daļa Renesanses laikmeta litera-
tūras par architektūru. Itālijā mākslas cienītāji, it
īpaši pāvesti un kardināli, sāk vākt senatnes skulp-
tūras, restaurēt viņas un pušķot ar tām savas pilis.
Jau šai laikā Lāokoonts un Belvedēra Apollōns tiek
novietoti Vatikānā.

XVII gadu simtenī un XVIII gadu simteņa pir-
mā pusē ar klasiskās senatnes pētīšanu nodarbojas
ne tikai Itālijā, kur dzimtas Mediči, Farnese, Aldo-
brandini, Borgese (Borghese), Ludovisi, Barberini,
Kidži (Chigi) un citas sekmīgi vāc senās mākslas pie-
minekļus, bet arī Holandē, Anglijā, Francijā un Vācijā.
Visās šais zemēs klasiskās mākslas pieminekļu kolek-
cijas šai laikā stipri pieaug, pie kam sevišķi izplēšas
gemmu (griezto akmeņu) un monētu nodaļas. Plašākas
sabiedrības atbalstu senatnes pētnieki visvairāk
atrod Anglijā, kur ir daudz personu, kas vēlētos pār-
stādīt seno Grieķiju Anglijā (to transplant old Greece
into England). Visā visumā tomēr šai laikmetā pie-
minekļus pēta vairāk no antikvārā, nekā no aistē-
tiskā viedokļa un piešķir Itālijas pieminekļiem lie-
lāku ievērību nekā Grieķijas.

Par grieķu mākslas vēstures tēvu ne bez ieme-
sla skaita Jāni Joachimu Vinkelmani (Johann Joachim
Winckelmann), dzimušu 1717. gadā Stendālē, Vā-
cijā, kuŗa „Geschichte der Kunst des Altertums“ iz-
nāca 1764. gadā. Kad 1755. gadā Vinkelmanis iera-

dās Romā ar nolūku iepazīties ar tās pieminekļiem, viņš tur atrada daudz kopiju no grieķu skulptūrām, bet samērā maz grieķu oriģinālu un tos pašus gandrīz tikai no hellenistiskā laikmeta. Apbrīnot grieķu mākslas kluso lielumu un uztvert to, kas viņu šķīr no romiešu mākslas, Vinkelmanim bij izdevība tikai apmeklējot Poseidonijas vecos tempļus, kuŗi bij atrakti neilgi priekš tam. —

Grieķu glezniecībā Vinkelmanim daudz deva Neāpole, kuŗas tuvumā, Herkulānā, tam Romā esot, bij atrakti nami ar interesantām sienu gleznām. Neāpolē Vinkelmanim arī bij izdevība redzēt lielākā skaitā lielas, skaistas grieķu bronzas. Vinkelmanis tāpat kā viņa jaunākie laika biedri Lesings un Goete (Goethe) klasiskā mākslā redzēja grūti sasniedzamu ideālu. Francijā un vairākās citās zemēs drīz pēc Vinkelmaņa nāves, kuŗš no Romas atgriezoties 1768. gadā Triestā krita no slepkavas rokas, klasiskā māksla sāka iespaidot arī radošo mākslu. —

Pati Grieķija Vinkelmaņa laikā pētniekiem bij diezgan grūti pieietama, tomēr jau 1751. gadā angļu gleznotājs Džems Stuarts un arhitekts Nikolājs Revets devās uz Atēnām, lai izmērītu un uzzīmētu svarīgākās sengrieķu architektūras un skulptūras atliekas. Stuarda un Reveta pētījumu rezultāti ir ievietoti monumentālā darbā „Antiquities of Athens“, kuŗš iznāca gan tikai 1790. un 1816. gadā.

1764. gadā Revets un Čandlers (Chandler) uz „Society of dilettanti“ rēķina sāka izpētīt Maz-Azijas piekrastē grieķu tempļu atliekas. Šo darbu auglis bij „Antiquities of Ionia“ (1769. un 1797. gadā).

Partenōna skulptūru galveno daļu (daudz jumtgaļu figūru, 15 metopas un 56 joslas plāksnes) lords Elgins, kuŗš no 1799.—1803. gadam bij Lielbritānijas

sūtnis Turcijā, XIX gadu simteņa sākumā pārveda uz Angliju, ne bez grūtībām izdabūjis no Turku valdības vajadzīgo atļauju. Anglijā Partenōna skulptūrām radās arī nievātāji un tikai Kanovam un Visconti par viņām iestājoties, tās beidzot tika atzītas arī no plašākas publikas. 1816. gadā Lielbritānijas parlaments šīs skulptūras ieguva Britu mūzējam, ar ko nodrošināja pēdējam uz visiem laikiem vienu no pirmajām vietām pasaules mūzēju vidū.

Britu mūzējā nokļuva arī Figālijas-tempļa skulptūras, kuŗas Hallersteins un Stakelbergs (Stackelberg) 1812. gadā bij atrakuši un pēdējais arī aprakstījis; Kokerella (Cockerell) un Haller von Hallersteina 1811. gadā Aiginas salā atraktās Afajas tempļa skulptūras ieguva Bavārijas troņa mantinieks Ludvigs, kā stūrakmeni jaundibināmai glyptotēkai.

Tai pašā laikā jau arī vecie grieķu tempļi Sicīlijā, sevišķi senajā Agrigentā (tagad Girgenti) un Selinūntā bij vērsuši uz sevi arhaiologu uzmanību; no 1812. gada sākot šo tempļu pētnieki grupējās ap Kokerellu. Atrasto skulptūru vairākums tika novietots Palerma mūzējā.

Pompējos XVIII gadu simtenī izrakumus izdarīja gausi un diezgan nolaidīgi; no atraktām mājām parasti izņēma tikai mūzējam noderīgo un tad viņas atkal aizbēra. Dzīvāk tur raka no 1798. gada sākot, bet ar ievērojamām sekmēm tikai no 1808.—1815. gadam, kad Neāpoles karaļa Mūrā (Murat) sieva Karolina pati sekoja izrakumiem. Starp citu toreiz tika atrakts Pompēju forums un kapu iela.

Napoleona I. mēģinājumam labākos klasiskās mākslas pieminekļus koncentrēt Parīzē, pārvedot viņus turp no Romas, Florences un citām mākslas darbiem bagātām uzvarēto zemju pilsētām un no-

vietojot tos Lūvrā viņa nodibinātā un slavenā ar-
chaiologa Viskonti kārtotā un aprakstītā „Musée
Napoléon“, bij sekmes tikai īsu laiku, jo pēc Napole-
ona I. krišanas šādā ceļā savāktie mākslas darbi ar
nedaudz izņēmumiem tika atdoti viņu agrākiem īpaš-
niekiem. — 1821. gadā Lūvra mūzējs uzņēma savās
telpās Mēlas Afrodīti, kuŗu kāds grieķu zemnieks
caur gadījumu bij atradis, bet markīzs de Rivière,
toreizējais franču sūtnis Konstantinopolē, bij nopircis
un iedāvājis karalim Lui (Louis) XVIII. — 1829. gadā
franču armiju pavadošie archaiologi, izdarot nelielus
izrakumus Olympijā, atrada tur starp citu vairāku
Zeva tempļa metopu fragmentus, kuŗi novietoti
Lūvrā, kopā ar Mēlas Afrodīti, turpināja saistīt pie
šī mūzēja grieķu mākslas draugu interesi. —

1835. gadā archaiologam L. Rosam (Ross), to-
reizējam Grieķijas seno pieminekļu pārzinim, izde-
vās no turku apcietinājumos iebūvētiem mazā Atē-
nas Nikas tempļa marmora blūkiem šo templīti vecā
vietā gandrīz pilnīgi restaurēt.

XIX gadu simteņa otrā ceturksnī par klasiskās
senatnes pētīšanas galveno centru izvērtās Roma.
Pirmkārt pateicoties gadījumam, ka tai laikā (no
1827. gada sākot) Romas kaimiņos — seno etrusku
kopenēs — tika atrastas daudz sestam, piektam un
ceturtam gadu simteņiem pr. Kristus piederošas,
pa daļai pēc grieķu paraugiem radītas sienu gleznas
un pārsteidzošā daudzumā tam pašam laikmetam
piederoši, no dažādām grieķu pilsētām (sevišķi
daudz no Atēnām) importēti trauki, ievērojami ar
savu veidu, un vēl vairāk ar savām gleznām. Otr-
kārt tādēļ, ka šai laikā Romā darbojās tādi apdāvi-
nāti un rosīgi grieķu senatnes pētītāji, kā Stakelbergs
un Gerhards. Sevišķi lieli nopelni ir Gerhardam, kā

nenogurstošam klasiskās senatnes pieminekļu tulko-
tājam un Romas Archaioloģiskā institūta dibinātājam
(1828. g.), kuŗš drīz apvienoja ap sevi visu zemju
labākos archaiologus.

1838. un 1839. gadā archaioloģiski līdz tam lai-
kam vēl maz izpētīto Maz-Aziju apceļoja Šarls Fel-
loss (Charles Fellows). Uz viņa ierosinājumu un
viņam darbīgi piedaloties angļu valdība divas reizas
(1842. un 1843. gadā) sarīkoja archaioloģiskas ekspe-
dīcijas uz Lykiju un šādā ceļā ieguva Britu mūzējam
Nereīdu monumenta un Harpyju monumenta skulp-
tūras. — Vēl svarīgāku vietu, kā Lykijas pieminekli,
grieķu mākslas vēsturē ieņem Halikarnasas Mausō-
leja skulptūras, kuŗas 1857. gadā izraka ievērojamais
angļu archaiologs Nutons (Charles Thomas Newton).
Dabūt atļauju izdarīt Halikarnasā izrakumus nebij
viegla lieta, jo tur atradās turku cietoksnis Budrums,
dažas Mausōleja plāksnes bij pat iemūrētas cie-
tokšņa sienā. Nutonam izdevās dabūt atļauju tikai
pateicoties angļu sūtņa Konstantinopolē sera Strat-
forda Kaninga enerģiskai palīdzībai. Bez Hali-
karnasā izraktām un no cietokšņa sienām iz-
ņemtām skulptūrām Nutonam palaimējās atrast
un iegūt Britu mūzējam arī tās Mausōleja
skulptūras, kas agrāk bij aizvestas uz Dže-
novu. — 1858. gadā Nutons izdarīja izrakumus
Knidā, kur viņš starp citu atrada skaisto sēdošo
(Prāksitela skolas) Dēmētras statuju. — Vienpadsmit
gadu vēlāk (1869. g.) angļu arhitekts Vūds (I. T.
Wood) atraka Efesas Artemidas templi, kuŗu tāpat
kā Halikarnasas Mausōleju savā laikā pieskaitīja
septiņiem pasaules brīnumiem, un atrada tur skulp-
tūrām puškotus kolonnu fragmentus nevien no
Aleksandra Lielā laika tempļa, bet arī no vecā, Kroi-

sa laikā celtā, kas šai vietā bij stāvējis līdz 356. gadam pr. Kristus, kad Hērostrats to nodedzināja.

Gadī pēc Halikarnasas Mausōleja atrakšanas klasiskās arhaioloģijas laukā bij diezgan klusi. Bez jau minētiem izrakumiem ievērojamākais šī laika ieguvums bij Samotrākas Nika, kuŗu tolaik tomēr vēl tik augstu necienīja, kā tagad. Turpretī XIX gadu simteņa pēdējās trijās un XX gadu simteņa pirmajā gadu desmitā, kad notika lielākos apmēros svēto laukumu, pilsētu un kapeņu systēmatiskā izpētīšana, grieķu mākslas vēsture ieguva daudz jauna materiāla. Tā 1873. gadā Austrijas valdības uzdevumā arhaiologs Aleksandrs Konce (Conze) atraka uz Samotrākas salas vairāku tempļu ruinas; starp viņām mystēriju svētnīcu, kuŗa ar savu paaugstināto un pa daļai noapaļoto apsīdu zināmā mērā jau atgādina kristīgo baznīcu. Ļoti bagātus rezultātus deva vācu arhaiologu: Hiršfelda, Treuja, Furtvenglera, un arhitektu: Böttichera un Dörpfelda Olympijas svētā laukumā (no 1875. gada sākot) izdarītie izrakumi. Šo izrakumu vispārīgā vadība atradās Ernsta Kurciusa (Curtius) un Frīdricha Adlera rokās un viņus finansēja vācu valdība. Olympijā atraktais Zeva templis un viņa jumtgaļu un metopu skulptūras meta jaunu gaismu uz V gadu simteņa mākslu, primitīvās bronzas un Hēras templis uz vecāko, bet Prāksitela Hermejs uz IV gadu simteņa mākslu.

Tādu pašu darbu, kā vāci Olympijā, franču archaiologi Omolla (Theophile Homolle) un Tūrnera (Albert Tournaire) vadībā no 1893. gada sākot izdarīja Delfos, atrakdami svēto laukumu ar Apollōna tempļa un daudzu mantnīcu atliekām, apmēram 3000 ierakstiem akmenī un simtiem statuju

bazu. No šē atraktām skulptūrām, blakus mantnīcu cilņiem un karyatidām, sevišķu ievēribu pelna persiešu kara laika bronzas važonis un pie knidiešu nama (λέσχη) atrastās kāda Tesalijas virsaiša dzimtas statujas.

No 1877. gada sākot, tā tad jau priekš Delfu atrakšanas, franči, lai gan ne tik sistēmātiski, kā Delfos, atraka Dēlas salas pieminekļus.

Ari paši grieķi šai laika posmā jau ķērās pie archaioloģiskiem izrakumiem, atrakdami Dōdōnu, Eleusīnas mystēriju svētnīcu un, Kavadija (Καββαδία) vadībā, Asklēpija svētnīcu Epidaurā. No 1885.—1891. gadam viņi, Kavadija un architekta Kaverau vadībā, rok uz Atēnu Akropoles, censdamies visur sasniegt klinti vai seno celtņu atliekas. Tā viņi noskaidro vairāku vecāku celtņu plānus un atrod Kserksa uzbrukuma laikā sadauzīto statuju un vāzu atliekas. Uz statujām nereti ir uzglabājušās krāsas, kas rāda, cik lielā mērā viņas grieķu mākslas archaiskā periodā ir lietotas pie skulptūrām, bet no vāzu atliekām varam spriest, cik tāļu ap 480. gadu pr. Kristus Atēnās bij attīstījusies vāzu rūpniecība, un iegūstam svarīgu pieturas punktu grieķu vāzu chronoloģijai.

Reizē ar svētiem laukumiem sākās arī enerģiska klasiskās senatnes pilsētu atrakšana. Tā no 1860. gada sākot (ilgāku laiku Fiorelli vadībā) ir atrakta lielākā seno Pompēju daļa un noskaidrota viņu architektūras un sienu dekorācijas vēsture. No atraktām mājām sevišķu vērību pelna Vetiju nams (atrakts 1894./5. g.) ar labi uzglabājušos sienu dekorāciju un gleznām, kā arī ar romantisku peristīlu. Vetiju nama gleznas nav pārvestas uz Neāpoles mūzēju, bet ir atstātas savā agrākā vietā un tiek rūpīgi apsargātas. Pēdējā laikā italieši izrakumus izdara

diezgan gausi, totiesu izracēji ļoti rūpējas, lai atrak-
tie nami un viņu iekārta uzglabātos tādā stāvoklī,
kādā tie atrasti. Boskoreālē, Pompēju tuvumā, 1894.
un 1895. gadā tika atrakta muiža, kuŗas iedzīvotāji
lielās katastrofas brīdī gan bij spējuši savākt savas
sudraba lietas, bet nebij spējuši tās glābt. Šo lietu
starpā sevišķi interesanti ir kausi ar reljefiem. Bo-
skoreālē atrastās lietas ieguva barons Rotšilds Pa-
rizē un, izņemot divus kausus, dāvāja tās Lūvram.

No 1878.—1880. gadam Kārlis Humans atraka
Zeva altāri Pergamā, kuŗa skulptūras mācīja helleni-
stiskā laikmeta mākslu vairāk cienīt, kā tas līdz tam
laikam bij noticis, un tagad ir Berlīnes valsts mūzēja
lepnums. No 1880.—1886. gadam Humans kopā ar
Richardu Bōnu atraka pārējās Pergama akropoles
celtnes un laukumus, bet 1900. gadā Vilhelms Dörp-
felds ievadīja arī zemāko Pergama pilsētas daļu at-
rakšanu.

No 1895.—1899. gadam Teodors Vīgants (Wie-
gand) un Ansis Šrāders vācu Archaioloģiskā insti-
tūta uzdevumā atraka seno Priēnu, no 1899. gada
sākot Vīgants un Salis tā paša institūta uzdevumā
raka Milētā, bet no 1896. gada sākot Oto Benndorfs
un Rūdolfs Heberdeys Austrijas valdības uzdevumā
Efesā. Šie izrakumi palīdzēja noskaidrot daudzus
jautājumus grieķu architektūras vēsturē; grieķu
skulptūras vēsturē liels ieguvums bij Gjölbaši (Ly-
kijā) varoņu pieminekļa cilņi, kuŗus 1882. gadā Benn-
dorfs un Nīmanis (Niemann) pārveda uz Vīni.

Daudzinātais „Ludovīsi tronis“ tika atrasts 1887.
gadā Romā Ludovīsi pils zemē, liekot pamatus
jaunam namam.

Atrakdami kapus Kerčas apkārtnē un citās vie-
tās Dienvidus Krievijā, krievu archaiologi atrada

lielā daudzumā īpatnējas grieķu vāzas un grieķu labākā laikmeta rotas lietas, kuņas tagad glabājas Peterpils Ermitāžā. Sekmīga bij arī Farmakovska vadībā izdarītā senās Olbijas atrakšana.

Neskatoties uz lieliem panākumiem, kādi pēdējos 40 gados priekš pasaules kara bij grieķu klasiskā laikmeta pilsētu un svēto laukumu atrakšanai, viņus apēnoja bronzas laikmeta pilis (Trojā, Mykēnās, Tīryntā, Knōsā, Faistā un citur) un kapenēs izdarītie izrakumi, kas darīja iespējamu atvirzīt grieķu vēstures robežas par gadu simteņiem dziļāk senatnē un atdzīvināt varenu aizmirstu kultūru, kuņa ziedēja Aigajas jūras salās un piekrastēs vietām jau ilgi priekš helleņu ierašanās viņu vēlākā dzīves vietā. Šos izrakumus ievadīja ne speciālists archaiologs, bet autodidakts Indriķis Šlīmanis (Heinrich Schliemann 1822.—1890.), kas ar archaioloģiju sāka nodarboties tikai tādā vecumā, kad dažs labs sāk domāt jau par atpūtu. Šlīmaņa dzīves stāsts skan kā pasaka. Būdams trūcīgu vecāku dēls, viņš ar 14 gadiem iesāka savu karjeru kā mācekļis sīkpreču bodītē un neskatoties uz vājo veselību ar 27 gadiem jau bij lieltirgotājs. Par miljonaru tapis un grieķu valodu iemācījies, kā arī citas nepieciešamās priekšzināšanas ieguvis, Šlīmanis ar 46 gadiem stājās pie sava jaunības sapņa realizēšanas: sāka atrakt seno Troju. Trojā Šlīmanis izrakumus iesāka 1871. gadā, otru lāgu viņš tur raka 1878. un trešo lāgu 1890. gadā, atrakdams deviņus dažādus kultūras slāņus, no kuriem seši apakšējie pieder bronzas laikmetam. 1874. gadā Šlīmanis atraka Mykēnās bronzas laikmeta karaļu pili un tā paša laikmeta karaļu kapenes. 1880. gadā viņš raka Orchomenā, 1884. gadā Tīryntā. Visās šais vietās Šlīmanis guva pārstei-

dzošus panākumus, no kuŗiem mākslas vēsturnieka uzmanību sevišķi saista Tīryntas pils sienu gleznas un Mykēnu bronzas dunči ar ieliktām zelta un sudraba plāksniņām, kā arī Trojā un Mykēnās atrastās rotas lietas.

Šlīmaņa attiecības pret Homēru bij diezgan savādas. Viņš ticēja Homēra epiem tā, itkā viņi būtu sarakstīti no štaba virsniekiem pašu notikumu laikā un nevis radušies dažādos laikmetos dažādi apdāvinātu dzejnieku galvās un uzrakstīti tikai gadu simteņus vēlāk. Un taču brīžam taisni šis kļūdainais uzskats viņam itkā palīdzēja gūt negaidītus rezultātus. Toreiz lielākā zinātnieku daļa domāja, ka Homēra Troja esot atradusies uz Bunarbaši augstuma, bet uz Hisarlika tikai hellenistiskā un romiešu laikmeta Ilija; Šlīmanis turpretī ar sekmēm meklēja seno Troju uz Hisarlika. — Meklēdams Mykēnās, iekšpus Lauvu vārtiem Agamemnona un viņa biedru kopus, Šlīmanis atrada gan ne tos, bet vēl vecākas un pie tam ļoti bagātas karaļu kapenes. — Kā izracējam Šlīmanim bez šaubām piemita savi trūkumi, tā par piem., censdamies atrakt Trojas dziļākos slāņus; viņš brīžam iznīcināja virsējos, tos tikai pavirši izpētījis. Bet šie trūkumi konstatējami galvenā kārtā Šlīmaņa archaioloģiskās darbības pirmajā laikā; vēlāk, kad viņš ne tikai pats iestrādājās, bet arī prata saistīt pie saviem uzņēmumiem tādus apdāvinātus līdzstrādniekus, kā Dörpfeldu, mēs viņus vairs nesastopam. Šlīmaņa romantiskā zinātnes mīla, viņa enerģija un entūsiasms, gatavība, ar kādu viņš uzņēmās grūtības un ziedoja cēlajam mērķim savus plašos, grūtā darbā iegūtos līdzekļus, kā arī viņa darba grandiozie rezultāti nodrošina viņam uz visiem laikiem zinātnes pateicību. Pēc Šlīmaņa nāves

viņa izrakumus Trojā kādu laiku (1893.—1894. g.) turpināja Dörpfelds.

Aigajas kultūras priekšmetus atrada arī daudzās citās Grieķijas vietās; no viņiem ar savu māksliniecisko vērtību sevišķu vērtību grieza uz sevi kupolveidīgā kapā pie Vafio Lakonijā atrastie divi zelta kausi ar interesantiem cilņiem. —

Tā kā Aigajas kultūra ir izplatīta pa visām Aigajas jūras salām un tā kā viņas vāzu gleznu iemīļotākie motīvi ir ņemti no jūras dzīves, tad ir dabīgi, ka zinātnieki viņas galveno centru meklēja jūras tuvumā. Milchhöfers pirmais izteica domas, ka viņš būšot bijis uz Krētas salas, kuŗu grieķu epi allaž min ar cieņu un par kuŗu, kā stāsta, kādreiz valdījis varētais ķēniņš Mīnōjs. Knōsā grieķa Kalokairīna 1878. gadā atrastās mūru drupās daži pat gribēja redzēt Mīnōja labirinta atliekas. Šlīmanis velti pūlējās iegūt šo zemes gabalu, lai izdarītu tur plašākus izrakumus. Tas izdevās tikai vairāk gadu pēc Šlīmaņa nāves angļu archaiologam Arturam Evansam. No 1900.—1905. gadam Evans Knōsā atraka milzīgas (bez maz divi hektāri zemes apklājošas) vairāk reiz pārbūvētas bronzas laikmeta pils atliekas ar Mykēnās un Tīryntā atrastai radniecīgu, tikai vēl spožāku kultūru un apstiprināja Milchhöfera hipotezi. Līdzīgu, bet mazāku piļu atliekas italiešu archaiologi, ar Alberru (Halbherru) priekšgalā, atrada Faistā, Krētas dienvidus daļā un Hagia-Triādā, Faistas tuvumā. Bez angļiem un italiešiem Krētas salā (Gūrnijā, Pseirā un Mochlā) ar sekmēm raka arī amerikāņi. Krētas salas izrakumi palīdzēja noskaidrot Aigajas kultūras slāņu chronoloģiju un deva interesantus aizrādījumus attiecībā uz Krētas kultūras sakariem ar Grieķijas cietzemi no vienas puses un

ar Eģipti, Maz-Aziju un Syriju no otras puses. No Krētas pilīs atrastiem mākslas pieminekļiem visinteresantākie ir sienu gleznas un skaistie bagāti ornamentētie trauki. —

Blakus Aigajas kultūras pētīšanai gāja pirmā gadu tūkstoša pr. Kristus pirmiem gadu simteņiem piederošā ģeometriskā stila pētīšana; šai laukā sevišķi daudz ierosinājumu deva 1871. gadā Atēnās pie Dipyla vārtiem lielā skaitā atrastās šī stila vāzas.

No zinātniekiem, kuŗi grieķu mākslas vēstures pētīšanu sevišķi sekmējuši bez jau sakarā ar izrakumiem minētiem nevar neatzīmēt Kārli Otfrīdu Mūlleru, kuŗa 1830. gadā iznākusī „Handbuch der Archaeologie“ vairākām generacijām noderēja par vadoni grieķu senatnes pētīšanā, smalko sengrieķu reliģijas un dzejas pazinēju Frīdrichu Velkeru (Welcker), kuŗš, uzsvērdams nepieciešamību darīt grieķu mākslas pieminekļus pieietamus studējošai jaunatnei, pirmais nodibināja mūzēju ar ievērojamāko skulptūru ģipsa nolējumiem, un Heinrichu Brunnu, kuŗš kā stila kritiķis gāja jaunus ceļus un 1853./59. gadā, atbalstīdamies gan vēl galvenā kārtā uz literariskiem avotiem, bet tos kritiski sijādams, izdeva savu „Geschichte der griechischen Künstler“. H. Brunna nepabeigtā „Griechische Kunstgeschichte“ iznāca tikai 1893. gadā. 1857. gadā iznāca arī J. Overbeka (Johannes Overbeck) „Geschichte der griechischen Plastik“, kuŗas pārstrādātais ceturtais izdevums vēl arī mūsu gadu simteņa sākumā bij viena no galvenām rokas grāmatām grieķu skulptūras vēsturē.

VI.

Pasaules karš nopietni traucēja sengrieķu mākslas vēstures pētīšanu: izrakumus varēja izdarīt tikai šauros apmēros, liela daļa mākslas vēsturnieku bij iesaukta kara dienestā, gandrīz neiespējama bij domu apmaiņa starp karojošo valstu zinātniekiem, pavisam neiespējama mūzēju apmeklēšana, ja tie atradās pretinieku zemēs.

Karam beidzoties apstākļi sāk uzlaboties, bet diezgan gausi: lielākai daļai valstu materiālie apstākļi vēl neļauj ziedot prāvākus līdzekļus ideāliem mērķiem, mākslas vēsturnieku rindas ir tapušas retākas un ciešāks kontakts starp dažādu zemju zinātniekiem nodibinājas tikai pamazām.

Nav vairs tādu plaši pazīstamu pētnieku, kā G. Loeschcke, E. Petersens, R. Schoene, C. Roberts, V. Kleins, H. Winnefelds, M. Collinjons (Collignon), Th. Omolls (Homolle) un citi. Arī daudzu latviešu skolotājs grieķu mākslas vēsturē, agrākais Tērbatas (vēlāk Maskavas) universitātes profesors K. Malmbergs, lielinieku laika pārdzīvojumu salauzts, ir iegājis mūžīgā mierā.

Un tomēr, neskatoties uz aizrādītiem kavēkļiem, arī pēc 1914. g. grieķu mākslas vēstures darītais ir darīts.

Sevišķi rosīgi darbojušies ir paši grieķi, izdarīdami izrakumus gandrīz visos Grieķijas apvidos. No viņiem vislielākās sekmes ir bijušas Keramopūlam Tēbās, kurš starp citu Kadmejā ir atracis Aigajas laikmeta pils atliekas, Hatzidakijam un Ksantūdidam Krētas salā un Kūrūniotīsam Eleusīnā.

Angļu archaiologi Vēsa (Wace) vadībā ar spožiem panākumiem raka Mykēnās, kur viņiem izde-

vās atrast vairākus bronzas laikmetam piederīgus akuveidīgus kapus un noskaidrot kupolveidīgo kapu chronoloģiju. Angļu archaiologi, pavadīdami Sabiedroto armijas Trākijā un Makedonijā, izdarīja tur daudz sīku izrakumu. 1925. gada vasarā tie raka Spartā.

Korintas tuvumā, kalniņā pie Koraku ciema, amerikāņu archaiologs Blēgens atrada trīs skaidri nodalītus bronzas laikmeta slāņus, kuŗus Blēgens proponē saukt par agro, vidējo un vēlo Helladas kultūras slāņiem (viņi atbilst, apmēram, agram, vidējam un vēlajam Minōja kultūras slāņiem). Korintā amerikāņi ir atrakuši interesantu ūdensvadu un teātra atliekas.

Italiešu archaiologi pēdējos gados izdarīja izrakumus galvenā kārtā Rodas salā, franču — Tāsas un Dēlas salās, Delfos, Kolofōnā, Trākijā un Makedonijā, vācu — Tiryntā, Olympijā un Atēnās; pēdējie tagad rok arī Aigīnas salā.

Nākotnes izredzes grieķu mākslas vēsturei nav sliktas: bagātie, ērti pieejamie mūzēji, gipsa nolējumi, kuŗus bronzējot, viegli krāsojot, ar steārinu piesātinot vai citādi apstrādājot prot padarīt oriģināliem diezgan līdzīgus, labas fotografijas un miglu bildes atvieglina pieminekļu salīdzināšanu un tuvina grieķu mākslu plašākām aprindām. Pie mums Latvijā, kur, izņemot monētas, māla trauciņus, lampiņas, figuriņas un sīkas bronzas, cik necik ievērojamu grieķu oriģinālu nav, gan stipri sajūtams mūzēja trūkums, kuŗā būtu novietoti chronoloģiskā kārtā labāko grieķu skulptūru gipsa nolējumi, apmēram tā, kā tas ir igauņiem Tērbatas universitātes mūzējā. Liela nozīme grieķu mākslas, kā vispāri grieķu senatnes pētīšanā ir Archaioloģiskiem institūtiem Atē-

nās, kuŗi tur ir Vācijai, Francijai, Anglijai un Amerikai un kuŗi, ja ir vakances, uzņem arī citu valstu arhaiologus.